

vrijdag

15.05.2015

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door

Katherina Lindekens

Phantasm

Engelse consorts van Tye tot Purcell

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

Het gambaconsort Phantasm (GB) werd in 1994 opgericht door Laurence Dreyfus en wordt vandaag erkend als het interessantste consort dat actief is op de internationale scène. Het ensemble werd op slag bekend door hun debuut-cd met werken van Henry Purcell, waarvoor ze ook een Gramophone Award kregen voor beste barokke instrumentale opname. Sindsdien reisde het gezelschap de hele wereld rond om op te treden op festivals of concerten. Hun veertien cd-opnames kregen stevast lof van de pers. Hoogtepunt is de opname van het werk van Orlando Gibbons, goed voor CD of the Year in 2010. Het Phantasm-consort is sinds 2005 consort-in-residence aan de universiteit van Oxford, waar ze naast optreden ook het gambaspelen helpen ontwikkelen bij de studenten en intensief samenwerken met het Magdalen College Choir onder leiding van Daniel Hyde.

Laurence Dreyfus (VS/GB) studeerde cello bij Leonard Rose aan de Juilliard School in New York. Hierna verdiepte hij zich in de gamba bij Wieland Kuijken aan het Koninklijk Conservatorium in Brussel. Als basgambaspeler nam hij cd's op met Bachs sonates voor viola da gamba, Marais' *Pièces de violes* en Rameau's *Pièces de clavecin en concert*. In 1994 richtte hij het gambaconsort Phantasm op, waar hij sindsdien ook de muzikale leiding voor zijn rekening neemt. Naast uitvoerend muzikant, werkte Dreyfus ook als musicoloog aan onder andere de Royal Academy of Music en het King's College London en deed hij onder meer onderzoek naar de samenstelling van de continuogroep bij werken van Bach. Sinds 2005 werkt hij als Professor of Music aan de universiteit van Oxford, Magdalen College.

Uitvoerders en programma

Phantasm:

Laurence Dreyfus: discantgamba & leiding

Emilia Benjamin: tenorgamba

Jonathan Manson: tenorgamba

Mikko Perkola: tenorgamba

Markku Luolajan-Mikkola: basgamba

Elizabeth Kenny: teorbe

—

Christopher Tye (ca.1505-1572)

In nomine a5 'Rounde'

In nomine a5 'Crye'

Orlando Gibbons (1583-1625)

2 Fantasies a3 (ca.1620)

In nomine II a5

William Byrd (1540-1623)

Pavan en Galliard a5

Richard Mico (ca.1590-1661)

Pavan nr. 3 a4

William Lawes (1602-1645)

Ayre a5 in g

Henry Purcell (1659-1695)

Fantazia 6 a4

Fantazia 7 a4

Fantazia 8 a4

— pauze —

William Lawes

Royall Consort nr. 10 in Bes

- Pavan

- Almain

- Corant

- Almain

- Corant

- Saraband

John Jenkins (1592-1678)

Fantasy 16 in D a5

Fantasy 15 in D a5

Pavan 2 in g a5

John Wilson (1592-1674)

Prelude voor teorbe in a

William Lawes

Consort Sett a5 in a

- Fantasy

- Fantasy

- Aire

Henry Purcell

Fantazia 9 a4

Fantazia 11 a4

Fantazia upon one note a5

Muzikaal tafelen met Phantasm

Welkom op een klinkend banket in Engelse stijl – een van de hoogtepunten uit dit Brits gekruide Concertgebouwseizoen. Uw gastheer is gambist en musicoloog Laurence Dreyfus, die samen met zijn ensemble Phantasm een gastronomisch menu vol Engelse delicatessen samenstelde. Phantasm treedt aan als een *viol consort*, bestaand uit twee discant-, twee tenorgamba's en een basgamba, voor de gelegenheid aangevuld met een teorbe. Deze typisch Engelse ensemblevorm ontstond in luisterrijke kringen rond het 16e-eeuwse hof. Pas in de vroege 17e eeuw raakten *viol consorts* ook ingeburgerd in meer bescheiden huiskamers.

U bent in goede handen: de leden van een *consort* vormen het gedroomde tafelgezelschap. Volgens de wetten van het contrapunt en de polyfonie (letterlijk 'meerstemmigheid') zijn alle muzikale partners immers evenwaardig. Ze zitten nooit om gespreksstof verlegen en vertellen elk hun eigen verhaal, zonder de harmonie van de conversatie uit het oog te verliezen. Nu eens vullen ze elkaars zinnen aan, dan weer imiteren ze elkaars standpunt of werpen ze weldoordachte tegenargumenten op. En zelfs wanneer de gemoederen verhit raken, krijgt iedere stem de nodige ruimte voor zijn eigen thema's en motieven. Dit geanimeerde groepsgesprek blijft verstaanbaar dankzij de zinderende resonantie van de viola da gamba, hier uitgebalanceerd door de aangetokkelde teorbe.

In de keuken zwaaien meerdere componistengeneraties de plak. Samen vertegenwoordigen ze twee eeuwen van polyfone expertise. De vroegste meester in het gezelschap is Christopher Tye, die actief was in het Tudortijdperk van Henry VIII tot Elizabeth I. Tye droeg bij tot de ontwikkeling van nieuwe

genres voor de anglicaanse kerk en ging de geschiedenis in als bezieler van het *In nomine*. Enkele decennia na hem volhardde William Byrd in een koppig katholicisme. Alleen diens muzikale eminentie kon hem behoeden voor vervolging tijdens het bewind van Elizabeth I. In de loop van zijn lange carrière assimileerde en overtrof Byrd alle vocale en instrumentale tradities van zijn tijd. Zijn muziek wordt wel eens als intellectualistisch afgedaan, maar is vooral veelzijdig en hoogst origineel. Byrds melancholische en ingenieus geconstrueerde polyfonie zou talloze tijdgenoten en nazaten beïnvloeden. Onder hen: Orlando Gibbons, een van de exponenten van vocale, klavier- en ensemblemuziek uit de vroege 17e eeuw. Van Byrd erfde Gibbons een grote dosis contrapuntisch vernuft, hoorbaar in heldere imitatiepatronen, metrische spitsvondigheden en evenwichtige harmonieën. Ook John Jenkins bouwde voort op de fundamenten van Byrd en diens tijdgenoten. Jenkins maakte drie monarchieën, een burgeroorlog en de puriteinse Commonwealth mee. In die lange periode schreef hij meer dan 800 werken, waaronder fantasia's voor drie tot zes *viols*. Als gambist kon hij de expressieve en technische mogelijkheden van het instrument maximaal benutten. Lyrische inventiviteit, emotionele intensiteit en een neus voor tonale organisatie: dat zijn de ingrediënten van Jenkins' succesrecept. Zijn tijdgenoot Richard Mico – net als Byrd katholiek – was conservatiever. Mico schreef alleen instrumentale fantasia's en *pavans*, en had weinig belangstelling voor lichtere dansvormen.

Ook William Lawes kende zijn klassiekers. Samen met de oudere Jenkins was hij een van de weinigen die in de late jaren 1630 nog consortfantasia's schreven. Maar Lawes wrikt met hoorbaar genoeg aan de eerbiedwaardige traditie van Byrd, Gibbons

en andere polyfone meesters. Hij geeft een stevige draai aan de pepermolen en neemt een loopje met de regels van de kunst. Zijn werk is een toonbeeld van de hoofse smaak in de vroege Stuartperiode: een extravagant palet van nieuwe kleuren, onverwachte melodische wendingen en expressieve dissonanten die onmiskenbaar de barok inluiden. Naast Jenkins inspireerde Lawes ook jongere componisten, onder wie Christopher Gibbons en Matthew Locke. Via die laatste leidt het spoor ten slotte naar de *master chef* van de Engelse barok: Henry Purcell, die rond 1680 het inmiddels archaische gambaconsort een nieuw elan gaf.

Het menu van vanavond is geen stijf meergangendiner, maar een verleidelijk buffet waarin enkele toonaangevende genres uit de Engelse polyfonie naast elkaar staan. Het *In nomine*, bijvoorbeeld, is opgetrokken rond een gregoriaanse melodie: de antifoon *Gloria tibi Trinitas*, die opdook in een mis van John Taverner op de woorden *in nomine Domini*. Later ging die melodie een eigen leven leiden in instrumentale composities van Tye, Gibbons, Purcell en vele anderen. Tye gaf zijn veelal vijfstemmige *In nomine*'s vaak enigmatische bijnamen, zoals 'Rounde' of 'Crye'. Deze voorbeelden – respectievelijk gebaseerd op een golvende frasering en snelle toonherhaling – bewijzen dat *In nomine*'s ondanks hun identieke fundament de meest diverse gedaanten kunnen aannemen.

Stilistisch verwant aan het *In nomine* maar anders van opzet is een tweede signatuurgerecht van de Engelse consorttraditie: de fantasia (ook wel *fantasy* of *fancy* genoemd). Zoals het woord suggereert, gaat het hier om een 'anti-vorm', wars van melodische of ritmische dictaten, waarin de componist zijn verbeelding de vrije loop

kan laten. Toch staat de fantasia bekend als een eerder cerebraal genre waarin de verste uithoeken van het contrapunt worden verkend. Componisten als Byrd, Gibbons en Jenkins schreven steeds grootschaligere fantasia's, vaak in contrasterende secties. Na de Restauratie van koning Charles II in 1660 viel de vorm uit de gratie. Dat weerhield Purcell er gelukkig niet van om de fantasiatraditie zo'n twintig jaar later van binnenuit te vernieuwen. In zijn cyclus boort hij een contrapuntische goudmijn aan, door thema's en motieven te imiteren en om te keren, ritmisch te vertragen of te versnellen, en al die gedaanten radicaal met elkaar te combineren. Een briljant experiment is zijn vijfstemmige *Fantasia upon one note*, waarin alle polyfone bedrijvigheid zich afspeelt rond één aangehouden noot.

Voor een lichtere toets zorgen melancholische *pavans*, elegante *galliards*, grillige *corants* en andere instrumentale dansvormen die elk hun eigen stempel drukten op het consortrepertoire. Een van de populairste bundels was William Lawes' *Royall Consort*. Dat de aanstekelijke *tunes* uit deze verzameling de functionele dansmuziek ver overstijgen, blijkt onder meer uit hun asymmetrische frasering en doorgedreven constructie. Het tiende *Consort* opent met een echo (in majeure) van John Dowlands legendarische *pavan*-collectie *Lachrimae*. In de loop der jaren raakten het dans- en fantasie repertoire steeds vaker in elkaars vaarwater. Fantasia-suites zoals Lawes' *Consort Sett* verenigen het beste van twee werelden – zoals Phantasm de rijkste polyfone gerechten uit het 16e- en 17e-eeuwse Engeland samen op de kaart zet. Luister smakelijk!

Katherina Lindekens

Twee eeuwen Engelse geschiedenis in een notendop

Tussen 1505 – het vermoedelijke geboortjaar van Christopher Tye – en 1695 – het sterftejaar van Henry Purcell – beleefde de Engelse muziek de overgang van de renaissance naar de barok. De Engelse politiek kende in diezelfde periode heel wat meer, helaas minder vreedzame, veranderingen. In 1603 kwam met het overlijden van Elizabeth I een einde aan het vorstenhuis Tudor dat sinds 1485 over Engeland regeerde. Jacobus VI van Schotland besteeg in datzelfde jaar als Jacobus I de Engelse troon en zo kwam het huis Stuart aan de macht. De Stuarts bleven op de troon – weliswaar onderbroken door Cromwells republikeins avontuur (1649-1660) – tot 1714 toen de Engelse troon in handen kwam van het huis Hannover.

De meest ophefmakende Tudor was de legendarische Hendrik VIII. De aanvankelijk katholieke Hendrik begon zijn meer dan 37 jaar durende regeerperiode in 1509 op 18-jarige leeftijd, kort na zijn huwelijk met Catharina van Aragon, de weduwe van zijn oudere broer Arthur. Door de weigering van paus Clemens VII om zijn scheiding van Catharina te erkennen, scheurde Hendrik de Engelse kerk af van Rome en stelde zichzelf aan als hoofd van deze Engelse tak (1534, Act of Supremacy). In 1535 weigerde kanselier Thomas More – auteur van het beroemde *Utopia* – de eed op de suprematiewet af te leggen en werd terechtgesteld. Zo startte de verkoop en confiscatie van kerkelijke goederen. Het was pas onder Edward VI, zoon van Hendrik VIII en diens derde vrouw Jane Seymour, en op de troon van 1547 tot 1553, dat de Engelse staatskerk (de anglicaanse kerk, naar leer protestants, naar liturgie nog katholiek) werd gesticht.

Edward VI werd opgevolgd door Hendriks dochter uit zijn huwelijk met Catharina van Aragon, de katholieke Mary die gehuwd was

met Filips II, koning van Spanje. De restauratie van het katholicisme verliep allesbehalve vreedzaam. De protestantse bisschoppen Hooper (Gloucester), Latimer (Worcester), Ridley (Londen) en Cranmer (aartsbisschop van Canterbury) kwamen op de brandstapel terecht. Cranmer werd opgevolgd door de pauselijke gezant Reginald Pole die op dezelfde dag (17 november 1558) overleed als Mary. Zij werd opgevolgd door Elizabeth I, dochter van Hendrik VIII en zijn tweede vrouw Anna Boleyn. Haar voorspoedige en relatief rustige regeerperiode duurde 44,5 jaar. De anglicaanse kerk werd in ere hersteld. In 1587 werd, vooral op aandringen van haar belangrijkste raadgever William Cecil, haar rivale, de katholieke Maria Stuart, terechtgesteld. Onder Elizabeths bewind ontwikkelde Engeland zich tot een koloniale mogendheid en de belangrijkste zeemacht ter wereld. In 1584 stichtte Walter Raleigh de eerste Engelse kolonie in Noord-Amerika (Virginia, zo genoemd naar de ongehuwde Elisabeth) en in 1600 werd de 'East India Company' opgericht. De oorlog met Spanje werd door het verslaan van de Spaanse Armada in 1588 beslecht in het voordeel van Engeland.

Het vorstenhuis Stuart regeerde al sedert 1371 over Schotland en vanaf Elizabeths dood in 1603 ook over Engeland. Het bewind van de Stuarts werd gekenmerkt door een niet-aflatende strijd tussen koning en parlement. Jacobus I (regeerde van 1603-1625), zoon van Maria Stuart, verenigde de tronen van Engeland, Schotland en Ierland. Hij neigde naar absolutisme en weigerde de door de puriteinen gevraagde godsdienstvrijheden. Na de 'Puriteinse Revolutie' en de onthoofding van Karel I (zoon van Jacobus I, regeerde van 1625 tot 1649) was Engeland tot 1660 een republiek geleid door Oliver Cromwell. In 1660 werd Karel II (zoon van

Karel I) de nieuwe koning. Hij regeerde tot 1685 en werd opgevolgd door zijn broer Jacobus II die in 1688 door het parlement werd afgezet. Zijn protestantse dochter Mary, gehuwd met de Nederlandse stadhouder Willem III, werd op de troon geplaatst. Door de aanvaarding in 1689 van de 'Bill of Rights' werden Willem en Mary koning en koningin van Engeland (zij regeerden tot 1702) bij de gratie van het parlement (Glorious Revolution).

Johan Huys

Maria Stuart, tekening naar het Clouet-portret

Iván Fischer

do 21.05 — za 23.05.15

Budapest Festival 2015

Het Budapest Festival Orchestra mocht in 2013 dertig kaarsjes uitblazen. Iván Fischer loodste zijn orkest kordaat naar de top tien van de beste orkesten ter wereld. Fischer zorgt immers altijd voor dat 'extraatje' dat buitengewone van goede orkesten onderscheidt. Verbeeldingskracht, beheersing, engagement, musiceren op het scherp van de snee: een must voor elke muzikliefhebber!

Femke Gyselinck © De Bijloke

za 30.05.15 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Hathor Consort & Femke Gyselinck / The Seven Tears of John Dowland
Dowlands *Lachrimae*-pavane groeide uit tot het lijflied van 17e-eeuws Engeland. De melodie en karakteristieke baslijn inspireerden in 1604 een reeks van zeven melancholische variaties. In 2012 voorzag Femke Gyselinck deze klassieker al van een choreografie, Annelies Van Parys schrijft binnen dit raamwerk nieuwe muziek.

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 17 ZAND 34 BRUGGE

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. www.concertgebouw.be/services.

 Vlaanderen
verbeelding werkt

 west-vlaanderen
de geërvende provincie

BRUGGE

FLUXUS

DeMorgen.

Knack

Klara

COBRA
be

 FOCUS | WTV